

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՒՆԻԱ ՇՆՈՒՆՈՒՄ 1870

ԹԻՒ 876

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Մեր նախընթաց թուոյն մէջ ծանուցինք թէ Մարտի 1-ը լրացող խմբագրատեղը, որ միանգամայն ազգային երեսփոխան է Գաղղիոյ օրէնսգրական ժողովոյն մէջ, վեցամեայ բանտարկութեան և 3000 ֆրանք տուգանք հատուցանելու դատապարտեցաւ ։ Ահաւասիկ յիշեալ լրացող մէջ հրատարակեալ յօդուածը՝ որուն համար Ռոշեֆոր խմբագրատեղը պատժուեցաւ ։

Գաւառական սպանութիւն, որով Ռիէր-Կարոլէոն Պոնաբարթ իշխանը կենադրուաւ ըրաւ զՎիքթոր-Կուար հայրենակիցը ։ Ամանուկէս դաւաճանական սպանութեան փորձ մի, որով Ռիէր-Կարոլէոն Պոնաբարթ իշխանը կամեցաւ ՚ի մահ մատնել զհայրենակից իւրիք տը Վոնվիէլ ։

Տիրութիւն ունեցայ հաւատարմութիւն Պոնաբարթ մի կրնար ուրիշորն իյէ բան մի ըլլալ բայց ոչ մարդասպան դաւաճանութեամբ ։ Համարձակեցայ երեսակայել թէ պատուաւոր մենամարտութիւն մի կարելի էր այս գերդաստանին մէջ, ուր մարդասպանութիւնը և գարանակալութիւնը աւանդութեամբ և սովորութեամբ հաստատուին նկատեմ ես ։

Մեր աշխատակիցը Բասթալ Արուսէ իմ սխալ կարծեաց մասնակից եղաւ ։ և հասն այսօր կողքալք մեր խեղճ և սիրելի Վիքթոր Կուար բարեկամին վերայ, որ սպանուեցաւ Ռիէր-Կարոլէոն Պոնաբարթ ելուզակէն ։

Ահա տասնութ տարի է, յորմէ հետէ Գաղղիան այս սրիկայից արիւնշաղախ ձեռքը կը գտնուի, որոնք բաւական չհամարելով զհասարակագետական ներք փողոցայ մէջ թնդանթի հարուածներով ՚ի կորուստ մատնել, զանոնք խողովորու համար պիղծ դարանշերու մէջ կը ձգեն ։

Գաղղիացի ժողովուրդ, փրկէ ալ բաւական չե՞ս համարիր այս ամեն եղածները ։

Ստորագրեալ «ՀԱՆՐԻ ՌՈՇԵՓՈՐ»

Գաղղիոյ ռամկապետականները կամ լաւ ևս է ըսել խովալայիցները այս կերպիւ կիմանան ազատութիւն բառին նշանակութիւնը ։ այսինքն յայտարարութիւն գրողներ զժողովուրդը, վատահամբաւել թնամանել և հայհոյել ոչ ընդդէմ քաղաքական վարդապետութեանց և վարչական սկզբանց՝ այլ ընդդէմ անձանց և գերդաստանաց ։ Բայց ճշմարիտ ազատաւէրները ասոր ազատութիւն չեն ըսեր, այլ լրբութիւն՝ զոր ողջամիտ հասարակութիւնը և գաղղիացի ժողովուրդեան ամենամեծ մասը իւր ամենայն զօրութեամբը մերժեց, ինչպէս յայտնի կըսենուն Ռոշեֆորի դատապարտութեան ։

Ազատ ըլլալով Ռիէր չե՞մ սխալիր կընշանակէ, կըսէ Լամոն Այուե իմաստուն գրողէտը, շարժել իւր մտաւորական և ֆիզիքական պիտոյից սահմանին մէջ և ուրիշներուն պիտոյից կարգին մէջ, վիճել իւր իրաւանց վերայ՝ հաստատել զայնոսիկապայցոյցներով և ստալապանել փաստարանութեամբ ։ Կարծեալ ազատ ըլլալով կընշանակէ յոռաջ բերել ապացուցական ձեռնարկութեան զօրութեամբը այնպիսի ուժգնութիւն կարծեաց, այնպիսի սաստկութիւն ներքին համոզման, որով անկարելի կըլլայ դէմդնել մեծազոյն մասին համարձակ և որոշ կերպիւ յայտնած կամեցողութեանը ։

Բայց այժման ազատախիբաց ամեն օրուան բռնած ընթացքին նայելով՝ կը յայտնուի յիշեալ մտանալիքը, իրենց ազատութիւնը խրտուիլակ մըն է, որ ամենուն երկիւղ կը պատճառէ ։ Արեւք թէ իրաւունք ունիք, ինչո՞ւ ուրեմն չարաչար կը թնամանէք ձեր հակառակորդները ։ Այսինչ անձը կը վիճարանի ինձի դէմ, խղճմըն է ։ ուրիշ մէկը պատճառ մի՞ բան մի կը հարցնէ ինձ, զորմըն է, ինձմէ և իմ տասը

բարեկամներէս՝ զատ միանին ամենքն ալ ելուզակներ են ։ Այս ազատարար պիտի ըսեմ զայս, պիտի գրեմ, պիտի աղաղակեմ, պիտի ոռնամ, և այս ամենը պիտի հրատարակեմ լրացողովս՝ 100,000 օրինակ ստիւլ տալով ։ Բայց եթէ փորձ կը փորձէք դպչել ինձ և իմ բարեկամաց, օրինաց պաշտպանութենէ դուրս կը դնեմք զձեզ, յուրեալ կը իյց, կատաղի ատելութեց և որոտաձայն բարկութեանց ձեռքը կը յանձնեմք զձեզ ։ Ահա այսպէս կը հասկնան ազատութիւնը, կըսէ Լամոն Այուե, և կը պատասխանէ թէ այս ազատութիւն չէ, այլ առաւելագէտ անսակ մի գերութիւն է, զոր Գաղղիոյ այժման ճշմարիտ ազատաւէր կառավարութիւնը՝ զորձակցութեամբ ազգային երեսփոխանաց ժողովոյն յաջողեցաւ նուաճելու և անոր շղթաներէն ազատելու զժողովուրդը ։ Մեր այս ըսածին ապացոյց կը համարուի փարիզի և բոլոր Գաղղիոյ մէջ տիրած այժման անգորութիւնը և բարեկարգութիւնը, զորս խոսովելու համար ամեն հնարաւոր ջանք ՚ի գործ գրուեցան սուտ ապատասխան կամ խուճկայող անձանց կողմանէ, որպիսի են Ռոշեֆոր և իւր գործակիցները ու համարաները ։ Գաղղիոյ հանգարտ կացութիւնը և այժման կառավարութեան վերայ հասարակութեան ունեցած վստահութիւնը յայտնապէս կը անսուտի ֆոնտոնբրուն բարձրանալէն և ատետրական գործոց զարգացումէն ։ զոր փարիզէն հասած վերջին օրադրները կը ծանուցանեն մեզ ։

Մեծին Ռիտանիոյ լրացողութիւնները իստիւ կը դատապարտեն Վիքթոր Կուարին սպանութեան առթիւ մօտիւ Ռոշեֆորին բռնած ընթացքը և այս պարագայիս մէջ անոր հրատարակած գրողի յօդուածները ։ նմանապէս հաճութեամբ սրտի կը յիշեն և արժանաւոր կը համարեն Մարտի 1-ը լրացողին ՚ի դատ կանչուելը ։ Իսկ Լամոնի թե՛ ինչո՞ք անուն օրադրը յոռաջ բերելով Ռոշեֆորին հրատարակած յօդուածը սրուն համար դատապարտուեցաւ, այսպէս կըսէ ։

Միթէ այս՝ ապագութեան ազատութիւն ըսել է թէ անտանելի լրբութիւն մի, ասոնք ազատ քաղաքացիի մը վայելուչ խօսքերն են թէ գինեմոլ ստրուկի մը աղաղակները ։ Աստի չեմք կրնար զարմանալ որ կատարութիւնը հարկաւոր համարեցաւ յօդուտ բարեկարգութեան և հասարակաց բարոյականութեան ՚ի դատ հրաւիրել զխմբագրատեղը ։ Անգղիոյ մէջ յայտնի է թէ ապագութեան ընդարձակ ազատութիւն կը վայելինք և վստայն պաշտօնատարին որ մաղի մը հաստութեամբ ակարացնելովէ այս ազատութիւնը, այսու ամենայնիւ այն մարդը՝ որ պիտի գրէր անգղիական լրագրի մը մէջ Ռոշեֆորին հրատարակածին պէս անարդ ու գայթակաւիան յօդուած մի, անոր դէմ՝ ամբաստանութիւն ըլլալուն պէս պիտի չուշանար ստիկանութեան մէկ խցին չորս պատին մէջ տեսնել ինքզինքը, և շատ հաւանականաբար պիտի ուրախանար այս բանտին մէջ ապաստանարան մի գտնելուն ընդդէմ սովորական պատահասին, որով հասարակաց կարճքը՝ Անգղիոյ մէջ շատ անգամ կը փութայ փողոցներուն մէջ պատժել այսպիսի լրբերը ։

Ռիէր-Կարոլէոն Պոնաբարթ իշխանին դատը քիչ մը ծանր կը բալէ, վասնզի յայտնի վկաներ չկան, վասնորոյ դատաւորները պարտաւորեալ են այս սպանութեան նախընթաց պարագաները մանրամասնաբար քննել և կարելի եղածին չափ լուստարութիւն փնտռել իրենց տալու վճռոյն համար Գաղղիոյ հասարակութիւնը և լրագրները այս ցուալի դէպքերուն և ներքին քաղաքականութեան վրայոք զուգեալ, տրտաքին քաղաքականութեան մէջ մանրամասն մեկնութիւններ փնտռելու ժամանակ չունին ։

Լրբայից միւս տէրութեանց մէջ նշանակութեան

արժանի նոր եղելութիւններ չեմք տեսներ ։ Աստարիդ-հունդարական կառավարութեան անդամոց մէջ մասնական փոփոխութիւն մի եղաւ, բայց այս փոփոխութիւնը մօտիւ Պայսթ առաջին նախարարին կացութիւնը ամենին շտիպարացոյց, որուն վերայ կայսրը մեծ վստահութիւն ունի, և կարի իրաւամբ վասնզի այս կենցաղագէտ անձին խոհական ընթացքով և ՚ի գործ դրած նոր բարեկարգութիւններով կայսրութիւնը ազատեցաւ կորստեան վտանգէն ։

Պավիէրայի մէջ ազգային երեսփոխանաց խորհրդանոցին բացուելուն բարեպատեհ առթիւ թագաւորին ըրած զահախօտութիւնը մեծ տպաւորութիւն ըրաւ Կերմանիայի մէջ, Կորին Պեհափառութիւնը ամենայն զօրութեամբ կը պաշտպանէ Պավիէրայի ինքնօրինութիւնը ։ և թէ զէտ գերմանական վիճակաց միութեան նկատմամբ հակամիտութիւն մի կը տեսնուի յիշեալ գահախօտութեան մէջ, սակայն գերմանական հայրենեաց միութիւնը կերպիւ իւրեք մերժուած է ։

Պայանիան կը շարունակէ իւր հետազօտութիւնը թագաւորաց լաւագոյնը գտնելու Լըրոպիոյ սր և է կողմը, սակայն դժբաղդաբար իւր այս ջանքը մինչև ցայսօր չյաջողեցաւ ։ Մոնթանիէի դուքսը՝ այսինքն գահակորոյս թագուհւոյն քեռայրը թէ պէտեւ այս վերջին ժամանակներս խիստ շատ աշխատեցաւ Պպանիոյ գահը ձեռք ձգել, բայց Պուրպոնեան ցեղին դէմ ժողովրդեան մեծ մասին ունեցած հակակրօնութիւնը արդէլք եղաւ զորոյն յաջողութեանը ։

Բարձրագոյն Կրան և Լոյիլպոսի կառավարութեան մէջ պատահած վէճը բարեկամաբար լըննալով, փոխարքային ծանր ուշադրութիւնը շուտով վերադարձաւ ներքին բարեկարգութեանց զարգացման և ժողովրդեան բարօրութեան ատելնալուն վրայ ։ Այս պատճառաւ Կորին Բարձրութիւնը փութացաւ աւելոյս 20-ին ազգային պատգամաւորաց խորհրդանոցը բանալ փոխարքայական գահախօտութեամբ մի, որուն մէջ Կորին Բարձրութիւնը Լոյիլպոսի հնձոց առատութիւնը և վարչութեան ամեն ճիւղերուն մէջ ՚ի գործ գրուած յոռաջիւրիական բարեկարգութիւնները յիշելով կը յայտնուի թէ իւր նախարարները պատրաստ պիտի ըլլան միշտ ազգի բերեփոխանացը հետ քննութիւն և վիճարանութիւն ընել Լոյիլպոսի ընդհանուր օրոտից վրայոք ։

Արիտէն հասած լուրերը կը ծանուցանեն թէ Գաղղիոյ Մէսսոլըրի ընկերութիւնը միտք ունենալով Աուէզի ջրանցքին ձանապարհաւ շողանաւուց ուղղակի երթելու թիւն մի կարգահարելու հնդկաստանի և Մարսիլիայի մէջ, կը լրբորդի համարարանոց մի հաստատել յիշեալ կողմոյն Սուտա կողմած ժողովրդեայ քաղաքը ։ ուր ՚ի պահեստի պիտի դնէ Հնդկաստանէն բերած մթերքը, որոնք Միջերկրական ծովուն զանազան քաղաքները երթալու սահմանուած պիտի ըլլան ։

Փարիզի Լը Բըլլէան օրադրը իւր թերթին մէջ որ ՚ի 15 էջունվ հետեւեալը կը հրատարակէ ։ «Կը հաստատեն թէ Լոյիլպոսի փոխարքայ Իսմայիլ փաշան անցեալները 30 միլիոն լիւա սթէրլին յաւանդ գրաւ Անգղիոյ Պանքան ։ Առջի բերանը՝ 750 միլիոն ֆրանքի այս գումարը կընայ չափազանց երկել, սակայն չափազանցութիւն չկայ երբոր մտածեմք թէ փոխարքայ տարին 660-750 միլիոն ֆրանք, եկամուտ ունի որ իւր մասնաւոր երկիրներուն՝ այսինքն իւր անշարժ ստացուածոց արդիւնքն է ։

Գիտեալ արժան է թէ Լոյիլպոսի երկրին երեք երրորդ մասէն մէկ մասը բարձրաւ, խըտիվին անձնական ստացուածքն է ։ վասնորոյ հնձոց առատ եղած ժամանակը և յաջող տարիները շատ հաւանաբար է որ Կորին Բարձրութեան անձնական եկաւ

մուտը 750 միլիոն ֆրանքի հասնի. որ խիստ մեծ գումար կը համարուի. ինչու որ խառնից թագաւորու- թեան եկամտից գումարէն աւելի է: Վասնորոյ Ա- զիպտոսի կառավարութեան հակառակորդ լրացիր- ներէն մէկը այս մեծ եկամտին հաւատ չընծայելով կըսէ թէ, «Փոխարքային անձնական եկամուտը սա- րին 50 կամ 60 միլիոն ֆրանքէն աւելի չկրնար ըլ- լալ: Այս գումարն ալ՝ որ կասկածելի չկրնար ըլ- լալ ըստորում հակառակորդէ մը գրուած է, դարձ- եալ մեծ հարստութիւն մը կը համարուի, երբոր մասնաճեղք թէ Պապիէնայի պետութեան տարեկան եկամտիցը կը հաւասարի:»

— Ազիպտոսի փոխարքային որդին բարձրագոյնիւ Հիւսէին փաշան՝ ընկերութեամբ մօտիւ տը Քաս- թէքս և Օսթրալիա՝ Պէյ գրադիտաց և մօտիւ Արաուէն բժիշկին, ամսոյ 8ին՝ Աստր անուն Ազիպտոսի պա- տերզմական շոգենաւով մեկնեցաւ Սարսիլիա և անկէջ փարիզ երթալու. որ Արքին Բարձրութիւնը պիտի աշխատի իւր ուսմունքը կատարելագործելու: Մօտիւ տը 1 էսէփս և իւր ընտանիքը մի և նոյն շոգենաւով ուղևորեցան Փարիզ երթալու:

— Անիլա ասիական լրագիրը Պապին անսխալութե նկատմամբ առաջարկուած որոշման բնագիրը կը հրա- տարակէ որ հաւանականաբար պիտի ընդունուի կըսեն: Ահաւասիկ այս որոշման առաջարկութիւնը. «Առտիկեթրական սրբազան ժողովն Ատտիկանու:»

«Ստորագրեալ կրօնական հայրերը խոնարհաբար և թախանձաբար կը խնդրեն Վատիկանու սրբազան Սինօդէն, որպէսզի որոշ բառերով և ամեն տարա- կից փարատելով հրատարակէ թէ Հոռմայ Քահա- նայագետին իշխանութիւնը ազատէ ի սխալութե երբ կ'որինաբար ի մասին հաւատայ և բարոյականութե, և հրապարակաւ կը ծանուցանէ այն բաները որոց պէտք է հաւատ ընծայեն ամեն հաւատացեալքն և այն բաները որ պէտք է մերժուին և պատարասուին»:

— Փարիզի Բարձրագոյն օրագիրը հետեւեալ լուրը կը հրատարակէ առանց անոր ստուգութիւնը հաս- տատելու: «Արքիւ ժամէ ի վեր քաղաքացիական անձանց մէջ, ինչպէս նաև օրէնսդիր ժողովոյն պատգամաւորաց մէջ ձայն մի կը պարտի ի մասին որոշման մի՛ զոր Պապը ըրած է կըսեն:»

«Հոռմի ժողովը՝ իւր անգամայն խիստ մեծագոյն մասին հաւանութեամբը հաստատապէս ուզելով Պա- պին անսխալութիւնը հրատարակել, բայց միւս կող- մանէ քանի մը կառավարութիւնք՝ և ի մէջ այլոց Գաղղիոյ կառավարութիւնը, 24 ժամէ ի վեր ար- թըննալով և ուր որ անկէ իմաց տուած ըլլալով թէ պիտի չընդունին անսխալութեան վարդապետութիւնը, Պիոս իննեորդը միտք ունի, կըսեն, ժողովոյն նիս- տերը դադարեցնել մինչև ի հոկտեմբեր ամիս»:

ԱԶԳԱՅԻՆ

Հետեւեալ նամակը եւ անոր յարակից գրութիւն- ները՝ որոց կարեւորութիւնը բացայայտ է, մեր յար- գոյ ընթերցողաց ծանր ուշադրութեանը կը յանձնենք: Աբէյեան հրիտակը ձեռք բերելու համար՝ Վիզիլի եւ Սանիսայի Հայոց հասարակութեանց կողմանէ կարգեալ նամակագիր Փոխանորդը՝ Ռուսաստանէն վերադառնալի ետեւ անգամ, անդադար ջանիք եւ ամենայն հաւատարմութեամբ կաշխատի իւր պար- տաւորութիւնը կատարելու. որուն նպատամատոյց ըլլալ մոտարկական պարտքը կը համարիմք ազգային լրագրաց. վասնորոյ յուսամք քե կ. Պոլսոյ Հայ բերքերն եւս պիտի փութան ազգասիրաբար իրենց էջերուն մեջ ընդունել վերոյիշեալ գրութիւնները. վասնզի մեծարգոյ նամակագիր Փոխանորդին ըրած դիտողութեանը համեմատմբ եւս կը յուսամք քե այս գործոյն մանրամասն պարագայից հրատարակու- րիւնը ոչ սակաւ պիտի դիրացնէ մեր վեհապատ. սրբազնագոյն կարողիկոսին՝ օգոստափառ Ռուսաց կայսեր առջեւ բնելու ուղղակի բարեխօսութեան դիմարկութիւնը:

Չմիւսնիա, 26 Յունուար 1860
Յարգոյ խմբագիր Արշալուսոյ.

Յայտնի է ամենուն և ձեզ խի, թէ ես ներքոյգրեալ յամին 1863 փոխանորդ և երեսփոխան կարգուեալ

Չմիւսնիոյ և Մանիսայի Հայ հասարակութեանց կողմն- նէ, թողի զընտանիս իմ և զառեւտրական գործս և փո- թացի դնալ ի Բէզլիսոյսի առ ի սահմանը կարգար իրաւունս հայազգի որբոց և ազբատոց Չմիւսնիոյ և Մանիսայի. իրաւունք՝ զոր կատար թող տուած էրաւ- րիչաւտակ Սրբեան Գրիգոր աղան թիֆլիզցի և որ այսօրուան օրս՝ հանդերձ տոկոսովը 10,000 լիւրայն տ- ւելի կընէ: Այս խնդրոյն համար մէկուկէս տարի Բէ- ղեբասուրի մտալով ամեն ջանք ի գործ դրի և անձամբ աղերսազիր խի մատուցի Ռուսաց ամենողորմած կայ- սեր. բայց կառավարութիւնը իմ աղերսազիրս Նորին Վեհափառութեան աչաց առջև չընկեալ մերժեց խնդիրս առանց բանաւոր պատճառի և պատասխանեց ինձ թէ, «Ընդէմ դատաստանին բողոք բառնալու ժամանակը անցած է և փոխանի 1863ին դաւաղ պէտք էր 1860ին դաւալ: Աս կրկնեցի թէ պէտք է զուր, թէ կառավարու- թիւնը մեծապէս կը խախտի. քանզի թէ 1860ին սլ 1859ին Հայոց ազգը ի վիճակն օրինաւոր կերպիւ բող- քած է սովանեան զեւսպանին միջոցաւ. և նոյն բողոքա- գրոյն օրինակը դեպքանտան զեւանտուռնէն բազում աշխատանք հանել տուով՝ ներկայացուցի զայն ներքին գործոց վեհմա. սրբաւորին. և թէ կպտ գրուեցաւ ինձ թէ իրաւունք ունիմ, բայց իմ արգար սահմանումն նկատուելեան ստեղծելու համար հարկ էր որ մա- տուցած աղերսագիրս օգոստափառ կայսեր աչաց ներքև դրուի: Այս դժուարութեան յաղիւլու համար խոր հուրք առին ինձ սրբազնութեամբ Մատթէոս կաթողի- կոսին միջնորդութեամբ զիմեւ որ այն ժամանակը կեն- զանի էր: Ռուսի փոթացի իմ փոխանորդական պարտ- յոյս կատարելու և յատուկ աղերսագրով մի խնայուցի- նմա գործոյն եղելով իմը. բայց հանգուցեալ բարեյի- շտակ Հայրապետը՝ սրեւ պատճառաւ, հարկաւոր է զած ինձամբ շտաբաւ ազգային այս կարն որ գործոյն յաջողութեամբ համար. ուստի ճարտ հասնելով պար- տաւորեցայ, իմ ձեռքս ունեցած փոխանորդական օրի- նուոր գրոյն զօրութեամբը, ուրիշ փոխանորդ մի կար- գել իմ տեղս և վերադառնալ ի Չմիւսնիա:»

Իմ Բէզլիսոյսի զանուած ժամանակս շատ քաղա- քագէտ անձինք թէ ի Հայոց և թէ՛ յօտար ազգաց, հոս աստեցին ինձ թէ այս գործոյն ընդհանուր ուրիշ ձեռք չկայ բայց միայն պէտք է որ ամենայն Հայոց վեհափառ կաթողիկոսը ինքնազիր խոնարհական նամակաւ մի բարեխօս ըլլայ ամենողորմած օգոստա. կայսեր առջև ճարտելով ի խոնարհագրի իրում՝ առ Նորին կայսերա- կան Վեհափառութիւնն մատուցած իմ աղերսագրոյն օրինակը, որ Չմիւսնիոյ ցոյց չտրուեցաւ:»

Բէզլիսոյսի մէջ իմ տեղս գրած մեծարգոյ փոխա- նորդն եւս միևնոյն բանը ըսած էր, և գրով եւ ի ժա- մանակին ծանուցած էր ինձ, որ նորընտիր տէր Գևորգ սրբազնագոյն կաթողիկոսը թէ՛ անձամբ կայսեր ներ- կայանալու ժամանակը և թէ՛ Ս. Էջմիածինէն գրու- թեամբ պէտք է որ բարեխօս ըլլայ Նորին Վեհափա- ռութեան առջև այս դրոյն համար և աւարտեցայ չկայ՝ գրած էր. թէ իւր դարեխօսութիւնը յաջողութեամբ պիտի ստանալու: Այս աղբարարութիւնը ամենայն թա- խանձաբար հաղորդուեցաւ վեհա. տէր Գևորգ սրբազ- նագոյն կաթողիկոսին մինչդեռ ի կ. Պոլսի կ. նմա- նապէս քանի մը անգամ աղերսազիր յուղարկեցաւ նմա ի Ս. Էջմիածին ազգին կողմանէ. սակայն մեր սրբազ- նասուրբ Քահանայապետը՝ անշուշտ քաղաքական նը- կատմունքներէ զգուշանալով, տակաւին յանձնառու չե- ղաւ, կամ լուս և ըսել չորոշեց կամ չհամարձակեցաւ ուղղակի բարեխօս ըլլալ ամենողորմած Չմիւսնիայի ի վիճակն Մանիսայի Հայ ժողովրդոց արդար իրաւունքը ազատելու համար, թէ պէտք է լուս վարդապետական բազ- մայ՝ աւարտեցայ չկայ թէ այս բարեխօսութիւնը յաջո- ղութեամբ պիտի ստանալու. ինչու որ օգոստա. Աղբար- սանդը կայսեր առատագրութեան զղայցունքը և ազբա- սեր քաղցր բնաւորութիւնը յայտնի է բոլոր աշխարհի, որ ամեն սարքի սյս գումարին տասնապատելի ողորմու- թիւն կը բաշխէ ազբատաց և կարօտելոց. ուրեմն ինչ- պէս կարելի է տարակուսել թէ Ն. Վեհափառութիւնը պիտի չփութայ հրաման տալ սրբազնի ի վիճակն Սա- նիսայի ազբատաց առնելքը՝ անիջապէս իրենց արուի:

Այս յայտնի ճշմարտութիւն մի ըլլալով, յոստամ թէ միւր վեհա. կաթողիկոսը վերջապէս պիտի չմիճէ իր- միւրի Մանիսայի չբաւոր Հայ ժողովրդոց՝ իւր հոգևոր ջերմեանը որբոց արատաւալից խոնարհ աղաչանքը և առանց ժամանակ անցնելու ինքնազիր նամակաւ ուղ- ղակի բարեխօս պիտի ըլլայ մեծազոր Չմիւսնիայի

մեծ գումարին փրկութեամբ և աւար. քանզի ուրիշ չկայ. որովհետեւ ինչպէս որ սրբուն զբողոքած եմ, ես ներքոյգրեալ ազգին կողմանէ իրաւ փոխանորդ Բէ- ղեբասուրի երթալով և բուական ժամանակ անդ մտա- լով՝ ամեն հարաւոր ջանք ի գործ դրի. բայց կարելի չեցաւ աղերսազիրս կայսեր ձեռքը հասցնել, ինչու որ յանուն կայսեր մատուցուած աղերսագիրքը կառուին և Պիւրո տէր Բէզլի կը շուած գրասենակը կը տանին. ուր կառավարութիւնը զանոնք աչքէ անցնելէ ետեւ մի- այն տրժան հատարանքը կայսեր կը մատուցանէ. հե- տեաբար կրկին թէ ի վիճակն Մանիսայի Հայ ժո- ղովրդները ուրիշ կերպիւ չեն կրնար իրենց աղերսա- զիրը կայսեր ձեռքը հասցնել բայց միայն մեր վեհա. կաթողիկոսին, մեր բարեխօսութե հոգևոր Հօր անմիջա- կան միջնորդութեամբ:

Կաղաչեմ, յարգոյ խմբագրի, ներկայ նամակս հրա- տարակէր ձեր լրագրոյն մէջ, ինչպէս նաև բողոքաստո- բարիք աղերսագիրք և անոր յաւելուածը, զորս ի վիճակն Մանիսայի Հայ հասարակութիւնին անցեալ ամին Հոկտեմբերի 22 ամսակաւ յաղարկեցին ի Ս. Էջմի- ծին և որոց օրինակները ներկայ գրութեամբ կը յա- ղարկեմ ձեզ:

Հարկ կը համարիմ նաև յուշածել յարգութեամբ թէ ազգային սյս կարևոր գործոյն յաջողութեամբ համար հետզհետէ առ Հայաստանեայց մայր Ս. Աթոռն եղած աղերսները լրագրաց միջոցաւ ի ըջոյ ընծայուելով, այս հրատարակութիւնը կրնայ մեծապէս զիջարանել միւր վեհա. կաթողիկոսին հայրական պարտաւորութեամբ՝ այսինքն մեծազոր Չմիւսնիայի առջև աղբարի բարեխօս ըլ- լալը. որ քաղաքական նկատմունքներէ արդիւրած է մինչև ցայսօր: Բայց երբոր ժողովրդեան անդադար թախանձանքը և հաստատալիտ աղաչանքը ազգային լրագրաց մէջ կը հրատարակուին, յայնքամ Նորին վեհա. Սրբազնութիւնը օրինաւոր պատճառ և կրտուռք կու- նենայ նոյն քաղաքական նկատմանց աւազբու թիւն չի- մատուցանել, և մանաւանդ Հայոց ազգին՝ ամենողորմած Աղբարանդը կայսեր առատագրութեամբ մեծապէս վերջա- վերաց ունեցած հաստատուն վառահոլութիւնը անմաստ պահելու համար՝ սարստ անձին պիտի համարի ի վիճակն Մանիսայի բազմաթիւ Հայ ժողովրդոց ամենախոնարհ աղերսանքը ուղղակի չազդրելէ օգոստափառ կայսեր ա- մենայն Ռուսաց:

Ողջունել յարգանայ, մեամ և սոյն:

Պ. Գ. Պաղպատեան

Բարձրագոյն Սրբազնութիւն Տ. Տ. Գեորգայ սրբազնասուրբ կաթողիկոսի ամենայն Հայոց և ընդ- հանուր Քահանայապետի Արարատեան մայր Աթո- ող ի սուրբ Էջմիածին, օրհնաբաշխ սրբոյ Աջոյն համբոյր որդիական:

Սրբազնասուր Հայր, Չմիւսնիան հրիտակ թէ կպտեւ բազմայն եհաս մեզ թղթակցել ընդ վեհափառ Հօրը ազգիս յիջանիկ ա- ուրց անտի արժանաժառանգ գահակալութեան ձեր յատարեալանդ Ս. Աթոռ, այլ յամեն անտի անցելոյ մինչև ցարդ ըստ թիւն ձեր պայմանի, ի տրտմութիւն զորդիս ձեր զբնակեալ ի Չմիւսնի և ի Մաղիսա հա- մակալ ստիպել զմեզ վերադառնալ ինքնազիրաւ ուղղել ներկայիս զհատաշան մեր յունին գարտապետ Չօրը վեհա. Քանզի վերջին իմն համարեցաւ օրհնուելով սատ- ուական նամակ սրբազնութեան ձեր չնորհատողեան ի 4 Պեկ. 1867 ամի ընդ համարաւ 403, յորում քառեակ իմն նշմարեմք պատասխանին մերձ ողակեան մերս խնդ- րանայ, այսինքն է մատուցանելոյ յոտս ամենողորմած կայսերն գաղերսանս համազգի աղբատոց և որբոց ըզ- միւսնիոյ և Ս աղիսայոց: Վասնեակ առտարութիւնն են ներքնաշարեալք:

Ա. թէ արդէն խի գործադրեալ և աւարտեալ իցէ ի սենային վճարակը անընդունելութեան կամ ոչնչա- ցուցան կտակին, որով Աթոռն զոյր կան մասն իրաւ թափուր ստացուածք:

Բ. թէ անցեալ իցէ ժամանակն նշանակեալ յօրինաց պետութեան, յորում միջոցի և եթ սահմանը մարթի վերաբնութիւն խնդրոց արդէն վճարելոյ:

Գ. թէ յետ անցանկոց նշանակեալ ժամանակին վե- րստին մատչելն յաղերս՝ իբրու թէ բողոք բառնալթուի- ցի գործնոց և գորկնալթութեանց տըրութեանն:

Դ. թէ արդէն բազում բնապետարութիւնը թախան- ձեալ գորով Չմիւսնիայի գահակալութե մը զարձարտութեան նախորդաց, այլ ես չիցէ մնացեալ վայելուչ սրտե- հալ թիւն կրօնելոյ ընդ նոսա ՎԱթոռն հրիտակի:

Արազնասուրբ Հայր, վերջին անգամ արդարեւ պատճառք թէ և ըստ երևութիւն զորաւորք, այլ եթէ մանր միտ զնիցեմք, զիւրաւ մարթի խելամուտ լինել եթէ ոչ ինչ գործն նորա երկէք և ոչ իսկ կարասցին խաղա արդարանալ առաջի ամենազորմած կայսերն, որ արդարութեան և իրաւանց է իրող: Երեւոյն մեզ առ նուր ՚ի քննին դքսական պատճառք և ցուցանել եթէ ոչ ինչ արդիւք կարող են լինել մերա ազաւանաց և հաստատել զիրաւունս մեր նոյն իսկ օրինօք կայսերութեանն:

Ա. Ի վճռել սենազին զանհրժեշտութիւն կտակին, ընդէր ոչ վտարացաւ հաղորդել զնոյն որոշումն իւր առ դատարանսն այսինքն առ պահանջողս զայն կտակին, զոր պարտ էր առնել ըստ 478 հրօրք յօլուածոյ առաջին մասին տասներորդ հատորս օրինագրոցն Ռուսաց:

Բ. Չէր երբէք անցնալ ժամանակն պահանջելոյ վերաբնութիւն. բռնողի վճռագիր սենազին հրատարակեցաւ ՚ի Կոնստանտնուպոլսէ 1838 ամի. իսկ պահանջողս զայն կտակին ՚ի ձեռն Օսմանեան դեպարտմենտի ՚ի Բէլգրադ արդարեւ հաղորդեցաւ զոր զարգալի մեր ՚ի պաշտօնատուն արտարին զործոյ կայսերութեանն ՚ի 27 Մարտի 1835 ամի, այսինքն հայրենահամակց ժամանակաւ յետ հրատարակութեան վճռագրոցն, մինչդեռ օրէնք պետութեան Ռուսաց երկուս ամս նշանակին վտան օտորարանակ զատարակաց պահանջել վերաբնութիւն:

Գ. Ի յայտնել վերջին անգամ ճշմարտութեանցս ՚ի յայտ դաս նաև իրաւունք մեր պահանջելոյ զարդ կըտակին, որ և ոչ երբէք համարելիք բողոք բռնաւ զօրինաց և զօրինադրութեանց տրութեան՝ որդէս ակնարկելոյ, այլ մանաւանդ բռնաւ զի իւրմանցութիւնս բանից սարգիւղոյ, որք երևին պատահալք ՚ի դատարանութիւնս Անկոնի որ յաղագս Արեւելեան կտակի:

Կ. Բանազնայութիւնք Չորդ Արազնութեան առ առաջախումբ, ժողովս նախարարաց և պաշտօնակոյ, ըստորում ցարդ ոչ ինչ օգուտեցին մերոցս իրաւանց, ՚ի լայն թողեալ լիցին առժամս. բռնողի որդէս հաւատարմեք, ոչ ինչ անհրաժեշտ հարկ ստիպել զՉորդ Արազնութիւն յայն. մինչդեռ Վահանայապետք Աստուածարեալ և ծայրագոյն զընդ լրութեան աղգիս՝ զորսւ լորագոյն քան զայլս ունիք ի յանտութիւն պտուկեր որդէոց ձերոց զպաղատանս անմիջական եղանակաւ մատուցանել առ Երբին կայսերական Վեհախորհրդին և ինքն իսկ մնալ միջնորդ և բարեխօս ՚ի կողմանէ ազգատաց և որդոց. որ և ոչ միայն ի յանտութիւն՝ այլև նորակական ինն է ձեր պարտաւորութիւն հսկել ՚ի վերայ իրաւանց կտակին և զարթուցանել զունին ամեն ոգորմած կայսերն յիւրական սիրելին արդարութիւն, որ առատարալին իսկ է յողորմութիւնս անհամար ազգատաց, թող թէ ՚ի նորակական իրաւունս որդոց և այրիաց: Յայնժամ բողոքովն ոչ չհասցին ամենայն խորհուրան ջանք Գալուստոսի, որ զնայեալ ՚ի Բեյզիստուրի ձիւն թավի կիզեւ զանձն իրրե միակ ժառանգորդ և կորեւ զայն կտակին. որոց վասն և ՚ի 19 ամսոցս հետագրով ազաւեալ եմք զորարք Արազնութիւն ձեր բողոքել զայմանն ՚ի Բեյզիստուրի մասնաւոր հետագրով: Ուստի ինչոքեմք սրտագին՝ ձերք հայրական խնամոց, զի բարեհաճեալք ոչ է ի թէ ՚ի ձեռն նախարարի ուրոք կամ ո՛ր և իցէ բարձրատիման պաշտօնէի, այլ ինքնագիր յատուկ գրութեամբ ձեր տարածանել զհաստատան Հայ ազգատաց և որդոց Չմիւսիոյ և Մաղիսացո՛ւ յոստ ամենազորմած կայսերն. յորմէ վաշտոյ ակնկալեմք ընդունել զընտն իրաւանց մերոց և կալ մնալ յախտան շնորհատարտ: Ընդ նմին և զերախտագէտ որդւոցս գէշր և զշնորհակալս հայերն ընդունել հայրագորով զթութեամբ և շնորհել մեզ զօրհնարալս սուրբ Աջոյք զօրհնութիւն. որում վախարկով մնամք և այն:

Չմիւսիոյ, 22 Հոկտեմբեր 1369:

Կրկնեմք ՚ի 200 հն առնել ի տնտեսաց ստորագրութիւնքն, վաւերացեալ ՚ի Ս. Առաքելոսի Չմիւսիոյ:

ՅԱՆԿԱՆՈՒՄ Ի ՎԵՐՈՅԳՐԵԱԿ ՆԱՄԱԿՆ

Վեհախորհրդարանս արազնասուրբ Հայր, Յետ պարզաբանելոյ գրառեակ առարկութիւնսն հաստատելոյ մեզոցս իրաւանց, փութամք այստ յառնելուածով շարայարել ՚ի Յոսիս և գնետեալս այս արգարացի պատճառ. որ գամեն մքորիսն և բզտարակուսան բնազից բարձեալ ցուցցէ հաստատարիս քի քանիսն մեծ և անվիճելի և իրաւունք Չմիւսեան. և Մաղիսացոյ յԱրեւելեան հիւրանի:

Հարցանեմք և խնդրեմք զիտէլ քի Սենազն որով իրաւամբ կամ որով պատճառաւ անվա: Եր արատարակեաց զիտակն: Երք պատասխանեցի մեզ քի՛ վասնզի Գրիգոր Աբելեան ոչ էր վաւերացեալ բզկտակ իւր միջոցաւ բոնօրայօրի Ռուսաց որ ՚ի թրեատ իրքեա հպատակ Ռուսիոյ, տամք և մեր պատասխանի քի ընդէր ուրեմն յետ վախճանին բարեխիշտակ կտակողին անմիջապէս ՚ի գործ եղան միսս ամենայն յօդուածք կտակին, որք են հետեւեալքն՝ զորք քաղեմք ՚ի կտակագրին, այսինքն 500 Ֆիորին ամենայն սոցի աղքատաց Թրեստոս, 200 Ֆիորին ամենայն եկեղեցեաց. 5000 Ֆիորին ՚ի թիֆլիզ իշխան Յովսէփ Գրիգորիչ Բեքուրովին, 500 Ֆիորին թիֆլիզու Հայոց աղքատաց, 200 Ֆի. թիֆլիզու Հայոց եկեղեցեաց. և յետ գրութեան կտակին որ է: Մոռացալ վերոյ գրէլ և 1000 Ֆիորին իմ հօրեղբոր դուստր կամ նորա զաւակացն որ յԱժտերխան կատարին Գալուստեանին տացի:

Հարցանեմք, ուրեմն, երբ անվաւեր էր կտակն, ընդէր ՚ի գործ եղան այն ամենայն պարագայքն. իսկ երբ վաւեր, զիւրք մեր իրաւունք զրկեցին: Երգի աշխարհ ամենայն գնետ երբ ճշդապէս գործարեցան այնք ամենայն ըստ գորութեան կտակին. իւրաբանցիւրք ընկալաւ իւր բաժինն, ապա յայտ է քի և մեր ամենայն գորութեամբ բողոք բարձեալ պահանջելք զիրաւունս մեր և զհատուցումն այսչափ ժամանակի զրկանացս:

Չայն իսկ իրաւունս մեր շարայարել ընդ նախախիտակեալ ապացոյցս խնդրոյս, խոնարհաբար մատչեմք յաղքս, զի ըստ հայրական և ազգապարական վեճ բարոյից ձեր, հաճեալք առաջի առնել զմեր նորակական իրաւունքս որին Վեհախորհրդեան ամենողորմած կայսեր և ջան զիջիք ամենայն խնամով յաջողութեամբ պաակել զիրաւունս համագիր աղքատաց և որդոցն Չմիւսիոյ և Մաղիսայոս:

Վ.Ս.ՐԱՅԱՆՆԵՐ ՏԱԳՆԱՊ Ի Կ. ՊՈԼԻՍ

(Շարանակարիւն և վերջ:)(1)

Բայց հասարակայն պաշտօնները բնականաբար քըն նախատեսեալ են իմաստով կըլլան: Այս, կըլլան և պէտք է ըլլան. վասնզի ուր որ քննադատութիւն չկայ, հոն յոստալիսութիւն ալ չկայ. սակայն քննադատութիւնն ալ իր օրինաւոր սահմանն ունի. միտքերը սակարկելու, կարծիքներն ուղղելու, ճշմարտութիւն կամ արդարութիւն երևան հանելու, սխալներ կամ պակասութիւններ՝ եթէ կան՝ շտեղծելու և անոնց զարմանք գտնելու պէտք է ծառայել, և ոչ ամեն բան շարաւար խոճովելու, ճշմարտութիւնը թիւրբուլու, միտքերը մոլորեցնելու, գայթակալութիւն տարածելու, սիրտեր վիրաւորելու և անձնական արժանիք՝ շքանք նաև պատիւ՝ կոտորելու. մանաւանդ մեր ազգին մէջ, ուր ձեռնհաս և միանգամայն անձնուէր անմիջեք հաղուստիս են, և ուր ճշմարտութեան ձայնն իսկ անսխալ կըլլնչէ շատերուն ակնմխն:

Այսօրուան օրս մեր ազգին մէջ զործելու աւելի պէտք կայ քան թէ խօսելու, մինչդեռ՝ ընդհանրապէս՝ ամեն մարդ խօսող է, բայց զործող գրեթէ ոչ քր:

Արդարեւ ազգին վրայ խօսելու ազգային զգայում ու նենաւու նշան է, քորուն համար զո՛ւ պէտք է ըլլանք. վասնզի այս ալ յոստալիսութիւն մ'է. բայց մի միայն խօսող բան չըլլննար, այլ գործ ալ պէտք է. անձնուէրութիւն ալ պէտք է, զո՛ւ հողութիւն ալ պէտք է:

Իսկ մեր՝ ընդհանրապէս՝ շախտ ձեռող որոշող, տնօրինող միայն կըլլանք և, սպասելով թիւրեւս որ ուրիշ ոչ խաբէ մեր ուզածին պէս ամենակատարեալ մարդիկ կամ երկինքէն հրեշտակներ գան և մեր որոշումներն ու տնօրնութիւնները գործադրեն և մեր փախարհու յոստերը ընեն:

Եթէ զիտեմք որ ազգային գործերը բուն մեր գործն են, վարչութեան պաշտօնակարները մեր փոխանորդներն են, պէտք է զիտեմք նաև թէ ինչ որ անոնցմէ պահանջեմք՝ մեզնէ պիտի պահանջենք, ինչ որ սպասենք՝ մեր ամենուս գործակցութեանն պիտի սպասենք. մեր իրաւունք վրայ անվտանգութիւնը մեր անգործութիւնը մեզի դժմ է, մեղի վնաս է:

Մեր մէջ տո՛հմայն աղտուականութիւն չկայ, աստուածային իրաւամբ միակատար իշխանութիւն չկայ, իշխող և իշխուող դասեր չկան. իւրաբանցիւրս մեր կենցաղական վիճակով, զբանական կարողութեամբ և մարմնոյ ու մտայ հանգամանքներով կըտարբերվենք ի

րարմէ. բայց իրրե Հայ՝ ազգային իրաւանց առջև հասարե եղբայր ենք, և իրրե այն՝ իրար սիրելու, իրար յարգելու և հանրութեան օգտին համար իրարու աջակցելու պարտական: Հարուստն իր զբամովը, հանձար փորձ կամ հմտութիւն ունեցողն իր խելքովը, աշխատելու կարողութիւն ունեցողն իր աշխատութեամբ՝ մէկ խօսքով իւրարանջիւրդ իր ունեցածովը և իր կարողութեան շախտովը պէտք է օգնէ ազգին, և ամենքս ալ մեր պարտքը հաւասարապէս կատարած կըլլանք:

Բայց պէտք է նաև զիտեմք յարգել աշխատութիւնը, յարգել զո՛հողութիւնը, յարգել անձնուէրութիւնը, յարգել արժանիքը, որպէսզի ազգին օգտակար անմիջեք ազգին ծառայելէ չ'կասին: Գիտնանք որոշել հնարաւորն ու անհնարինը, սքեղարն ու անսքեղարը, և տարապայսն կամ անիրաւ պահանջումներ չընենք, որպէսզի զիւրազգած անձնուէրութիւնները չ'խրտուցանենք, ազգասէր սիրտերը չ'վիրաւորենք:

Երբոր գիտնանք ասոնք, երբոր իւրաբանցիւրս մեր կըլլան ծառայութիւնը մատուցանելու համար գտնուինք, երբոր սիրով և վտանգութեամբ իրարու աջակցինք, այն ժամանակ բոլոր դժուարութիւնները կըլլան բանան, վարչական մեքենան կանոնաւորապէս կակտի շարժիլ, և ազգային յոստալիսութեան նաւն ալ զգայիք քալելու կանու:

Արազնայ 874 թուոյն մէջ համառօտեալ յիշատակեցինք թէ՛ Իզմիրի Հայ ժողովուրդը՝ շնորհիւ իւր երևելեաց, 1000 լիւայի հանդանակութիւն մի բացաւ ՚ի նպաստ ազգային պարտուց և թէ շարժուան մը մէջ յաջողեցաւ 500 լիւայի բաժանորդագրութիւն ձեռք բերել: Այսօր հաճութեամբ սրտի կըծանուցանեմք թէ այս ազգասիրական գործոյն համար հաստատուած Ֆանձաժողովոյն բարեխնամ ջանիք և հաշտասէր յորդորանօքը բաժանորդագրութեանց թիւը զրեթէ 140ի հասած է. որ 700 լիւայ ըսելէ, ըստորում իւրաբանցիւր բաժինը հինգ լիւայէ կըբաղկանայ: Իրերի է մեզ հաւատալ թէ մնացեալ վախճուան բաժնից ալ ստորագրող ազգասէրներ պիտի չպակսին, որոնք՝ ըստ իւրեանց ազատ կամաց, մէկ կամ աւելի բաժին առնելով պիտի փութան աջակցել ըլլալ այսպիսի ազգասիրական տնօրէնութեան մի անյապաղ յաջողութեանը. յորմէ կախեալ է ազգային գործոց բարեկարգութիւնը և ազգային վարժարանաց յառաջդիմութիւնը:

Ստոյգ է թէ այս հանդանակութեան համար Առաջնորդարանն գումարուած ընդհանուր ժողովոյն մէջ ձայնի և քուէարկութեան խնդրոյ մի առաջարկութիւն եղաւ, այսինքն թէ իւրաբանցիւրք քանի բաժին որ զրուի այնքան ձայն պիտի ունենայ ազգային զանազան գործոց որոշմանց մէջ, սակայն այս առաջարկութիւնը ընդունուած և ազգովին հաստատուած տնօրէնութիւն մի չէ ամենեւին և հանդանակութեան ցուցակին մէջ՝ զոր ազգայինք ստորագրեցին և ստորագրելու վերայ են, ձայնի և քուէի պայման մի չկայ բնաւին: Վասնորոյ անոնք՝ որ ձայնի և քուէի վերաբերեալ տարաձայնութեան հաւատ ընծայելով զժիւղակութիւնը կըցուցնեն և կուշացը ըլլան թէ ազգային ո՛րեք և տնօրէնութիւն բաժանորդաց ազատ վիճաբանութեամբ և ազգային ընդհանուր ժողովով պիտի ըլլայ երբոր յիշեալ հանդանակութեան 200 բաժնիները լեցուին:

Սեր այս ըսածներուն վրայօք վերելիչեալ Ֆանձաժողովը օրինաւոր բացատրութիւններ տուած է ամսոյս 15ին հրատարակած իւր Ֆայտարարութեամբը, յորմէ հետեւեալները յառաջ կըբերվին:

Հասարակութեան մէջ զանազան տարաձայնութիւններ եղած են ձայնի և քուէի նկատմամբ. արդարեւ այս կէտերուն վրայ խօսուած է վերջին ժողովին մէջ, բայց ազգայնոց ստորագրութեամբ վաւերացած չէ ամենեւին. ուստի կըփութամք յիշեցնել, որ երկու հարիւր բաժանորդագրութեանց ցուցակին մէջ, զոր ազգայինք ստորագրեցին, յայնի և քուէի խօսք եղած չէ բնաւ, այլ միայն նշանակուած է, որ այս երկու հարիւր բաժանորդագրութեանց գումարը յօդուտ ազգային հաստատութեանց պիտի գործածուի: Այնչէզ աւարտեալները ստորագրութիւն, նորէն ժողով պիտի գումարուի, ուր հետեւեալ զիտեմք խնդրենք ու վրայ պիտի խօսուի, և յարմար դատուածը պիտի որոշուի և գործադրուի, այսինքն:

(1) Տես լրագրոյս նախընթաց բիւր:

